

Sporttius, alttius, spiritus — alkoholi joukkueurheilussa

Urheilijoiden alkoholinkäytöstä keskustellaan aika ajoin julkisuudessa varsin tuomitsevasti; polemiikin kohteena on yleensä huippu-urheilija, jonka yleisön mielikuvissa pitäisi edustaa eräänlaista ”puhdasta” ihannesuomalaista. Liikunta ja tiede -lehden pääkirjoituksessa (2/87) päätoimittaja Joel Juppi kirjoitti: ”Suuren yleisön mielikuvissa ihanneurheilija on monilta ominaisuuksiltaan lähes täydellinen. Tähän kuvaan liittyy myös usein ehdoton raittius. Todellisuudessa useat urheilijat ovat kovien paineiden alaisina eläviä, tavallisia ihmisiä. Myös elämäntavat vaihtelevat kuten muillakin ihmisillä. Näin on laita alkoholinkäytönkin suhteen.”

Liikunta ja tiede -lehdessä (2/87) käsiteltiin varsin monipuolisesti liikunnan ja alkoholinkäytön yhteyksiä. Muun muassa Lasse Kannaksen ja Pauli Vuolteen artikkelin mukaan huippu-urheilijoidenkin alkoholinkäytössä esiintyi suurta vaihtelua kuten väestössä yleensä: miehet nauttivat alkoholia useammin kuin naiset, miehissä oli vähemmän raittiita kuin naisissa, naiset joivat useimmiten viiniä ja miehet olutta sekä väkeviä juomia. Oluista juotiin erityisesti IV-olutta. Avio- ja avoliitossa elävät huippu-urheilijat välttivät humalakäyttöä useammin kuin naimattomat. Huippu-urheilijat eivät kuitenkaan nauttineet alkoholia niin tiheästi kuin ikäisensä nuoret aikuiset yleensä. Urheilijoiden keskuudessa säännöllinen viikoittainen alkoholinkäyttö oli harvinaista, mutta vähintään kerran kahdessa kuukaudessa ilmoitti humaltuneensa lähes puolet miehistä ja naisistakin joka kolmas. Parisuhteessa eläminen ei ollut yhteydessä alkoholinkäytön tiheyteen vaan rajuuteen. Kannaksen ja Vuolteen tutkimuksen kuten myös aiemmin ulkomailla tehtyjen tutkimusten perusteella alkoholista pidättyminen oli yleisempää, mitä intensiivisemmin ja mitä korkeammalla tasolla urheilua harrastetaan. Myös lajien mukaan ilmeni eroja alkoholinkäytössä. Yksilölajeissa huipulle tähtäävä ja määrätietoinen urheiluharrastus vähensi alkoholinkäyttöä, kun taas joukkuelajien edustajat käyttivät useammin lähes kaikkia alkoholilajeja. Erityisesti vahvan oluen nauttiminen oli yleisempää palloilujoukkueiden edustajilla kuin yksilölajeja harrastavilla. Samoin humalakulutus oli joukkuelajien edustajilla yleisempää, erityisesti miehillä, jotka myös tupakoivat selvästi yleisemmin kuin muut huippu-urheilijat (Kannas & Vuolle 1987, 65—69).

Koska tutkimusten mukaan huippu-urheilijoiden ja vastaavan ikäisen muun väestön alkoholinkäytössä ei kuitenkaan ole *todella merkittäviä* eroja, ei ole myöskään

oletettavaa, että niitä olisi merkittävästi huipulla tai alemmalla tasolla urheilua harrastavien kesken — etenkin joukkueurheilussa. Oletusta tukee tutkimus, joka selvitti suomalaisen jalkapallojoukkueen (II div.) harjoitus- ja kilpailukauden keskimääräistä ravitsemusta ja alkoholinkäyttöä. Tutkimustulosten mukaan jalkapalloilijat kuluttivat alkoholia enemmän kuin vertailuryhmät. Lähes yhtä paljon alkoholia käyttivät vain miespuoliset yliopisto-opiskelijat ja varusmiehet. Eniten alkoholia kulutettiin viikonloppuisin. Käytetystä alkoholista suurin osa (95 %) oli olutta (Harju & Kari-Koskinen & Forsström 1981).

Joukkueurheilijoiden runsaampaa alkoholinkäyttöä (muihin aktiiviurheilijoihin verrattuna) on selitetty sillä, että joukkueen menestys ei olisi niin riippuvainen yksilön suorituksesta kuin yksilölajeissa (Kannas & Vuolle 1987, 69). Marita Kainulaisen mukaan alkoholinkäyttöä voi lisätä myös joukkueen sisällä vallitseva yhdenmukaisuudenpaine, jonka on todettu vaikuttavan voimakkaasti nuorten liikuntaa harrastavien poikien alkoholinkäyttöön (Alkoholinkäyttö . . . 1987, 96). Olisiko asia niin, että vaikka nuorison (14—18-vuotiaat pojat) keskuudessa liikuntaharrastuksiin liittyvillä erilaisilla sosiaalisilla tilanteilla ja tilaisuuksilla ei ole todettu olevan merkitystä alkoholinkäytön kannalta (Ahlström & Telama & Laakso 1987, 63), niin kuitenkin varttuneempien palloilijoiden ”jälkipelisiin” sisältyvien sosiaalisten riittien energianlähteenä käytettäisiinkin mallasjuomia urheilujuomien sijasta?

LIIKUNTAMOTIVAATIESTA

Haastattelimme tätä kirjoitusta varten syksyllä 1986 pariakymmentä jalkapalloilijaa, jotka edustivat kuutta harrastajatasoa (IV—VII div.) joukkuetta Helsingistä ja Järvenpäästä. Pelaajat olivat 26—38-vuotiaita miehiä, joista n. 3/4 eli avio- tai avoliitossa.

Terveiden ja kunnan vaaliminen sekä rentoutus ja virkistys ovat yleensä tärkeitä pontimia liikunnan harrastamiselle. Merkittävää on, että alle 40-vuotiaista miehistä yli puolet pitää sosiaalista motivaatiota tärkeänä (Vuolle & Telama & Laakso 1986, 172). Haastattelemiemme jalkapalloilijoiden vastauksissa korostui myös fyysisen hyvinvoinnin merkitys liikuntaharrastuksen motiivina. Joukkueurheilun valitsemista kunnan kohentajaksi, yksilölajien sijasta, perusteltiin yleensä ”hyvillä kavereilla” tai ”yhteispelin hengellä”, joten sosiaaliset motiivit olivat jalkapalloilijoilla varsin voimakkaita.

Sosiaalisen motivaation suuri merkitys ja joukkueurheilijoiden, etenkin jalkapalloilijoiden, runsampi alkoholinkäyttö yksilölajien harrastajiin verrattuna ovat perusteena oletuksellemme, että joukkueurheilun harras-

taminen ei olisikaan pelkästään fyysisen kunnon ylläpitämistä tai kohentamista. Jospa se toimiikin tukevana perustana monikerroksiselle sosiaaliselle kanssakäymiselle ja vuorovaikutukselle, joista urheilija ammentaa henkiset voimavaransa ja joiden yhteyteen alkoholin nauttiminen kuuluisi elimellisesti?

HARRASTELIJAJALKAPALLOILIJOIDEN ALKOHOLINKÄYTTÖÄ

Kysymme pelaajilta myös, liittyvätkö alkoholinkäyttö ja palloiluharrastus toisiinsa ja jos liittyvät, niin millaisissa tilanteissa.

Haastattelemiemme pelaajien tavallisesti käyttämät alkoholimäärät ja käyttötiheys vaihtelivat hyvinkin paljon. Siten niihin liikuntaharrastukseen liittyviin tilaisuuksiin, joissa käytettiin myös alkoholia, osallistui myös pelaajia, jotka eivät nauttineet alkoholia lainkaan.

Pelit ja harjoitukset

Harjoituksissa hiotaan joukkueiden fyysistä ja taktista osaamista otteluita varten. Ennen urheilusuoritusta tai sen aikana ei yksikään pelaaja katsonut tarvitsevana vahvistusta alkoholin muodossa. Monet pelaajista välttivät lisäksi ainakin liiallista alkoholinkäyttöä harjoituksia tai ottelua edeltävänä päivänä. ”Krapulaurheilun” vaarat tiedostettiin tässä ryhmässä.

Harjoitusten ja etenkin otteluiden jälkeen alkoholin nauttiminen tuntuisi kuitenkin olevan melko tavallista. Käytetty alkoholi oli yleensä IV-olutta (vrt. Harju & Kari-Koskinen & Forsström 1981, 101), joten käyttämme kuvauksissamme usein sanaa olut alkoholin sijasta. Kun joukkueessa pelaa 15–20 miestä, niin usein muutama heistä lähtee ravintolaankin ”huurteiselle” (oluelle), etenkin ottelun jälkeen: ”Jos on muutenkin porukkaa lähdössä niin seuran vuoksi. Harvemmin tulee yksin lähdeTTYä ravintolaan. Puhumme jalkapallosta ynnämuusta.”

Perhesuhteilla ei ole todettu olevan merkitystä miesten liikuntaharrastukselle (Vuolle & Telama & Laakso 1986, 97). Perhesuhteet näyttäisivät kuitenkin vaikuttavan siihen, nautitaanko olut kotona vai ravintolassa, sillä perheelliset ottivat oluensa mieluummin kotona: ”Yksin saunan jälkeen kotona. Toista oli ennen . . . nykyisin vain perhepiirissä.” ”Kotona — kaks kaljaa. Ensimmäinen jääkaapin ovella ja toinen teeveetä katsellessa.”

Otteluiden jälkeen nautitut alkoholimäärät jäivät yleensä tuoppiin tai pariin olutta, ja tavoitteena oli pikemmin janon sammuttaminen ja rentoutuminen kovan fyysisen rasituksen jälkeen kuin päihtyminen. Joidenkin pelaajien mielestä kylmä olut, joka maistuu erityisen hyvälle nimenomaan voitettun ottelun jälkeen, saat-taisi olla jopa ansaittu. Pelaajat kokevat onnistuneen urheilusuorituksen ”miehen työksi”, josta symboliseksi palkkioksi on ansaittu ”suurinta hyvää” — huurteinen tuoppi olutta. Juoma siemaistaan mieluiten joukkueetoverien seurassa, sillä heidän kanssaan voi vielä kerrata urheilusuorituksen huippuhetkiä. Mielestämme Tanskan jalkapallomaajoukkueen valmentajan Sepp Piontekin lausunto, vaikka hän edustaakin maailman huippua,

kuvastaakin hyvin myös monen (alkoholia käyttävän) harrastelijapelaajan asennetta urheilusuorituksen jälkeen tapahtuvaan alkoholinkäyttöön (Parturoitu . . . 1986): ”Ei tämä jalkapallo ole kuitenkaan maailman tärkein asia, vaikka se hyvin tärkeää onkin. Kävi meille otteluissa kuinka tahansa, niin hyvä matsi on loppuvihellyksen jälkeen aina parin kaljan arvoinen.”

Saunaillat ja matkaottelut

Joukkueurheilussa ryhmän kiinteys ja hyvä yhteishenki ovat tärkeitä myös urheilullisten tavoitteiden vuoksi, ja siksi niitä vahvistetaan harjoitusten ja otteluiden lisäksi erilaisissa yhteisissä tilaisuuksissa.

Saunailtoja pitävät toiset joukkueet kerran pari kaudessa harjoitusten yhteydessä ja toiset vain kerran tai pari vuodessa, ja silloin on yleensä kyseessä pelikauden avajaiset tai päättäjaiset: ”Kauden päättäjaiset vietetään saunaillassa. Alkoholia nautitaan ja paljon. Yleensä mukana on kaks kolmasosaa joukkueesta. Paikka yleensä ravintolan sauna. Ensin ravintolassa tilataan parit oluet ja kerrataan mennyttä kautta. Oluiden jälkeen siirrytään saunaan ja sitten aletaan kehua itseään ja moittia toisia.”

Alkoholin, yleensä oluen, nauttiminen näyttäisi siis kuuluvan kiinteästi jalkapalloilijoiden saunailtojen ohjelmaan. Näiden illanviettojen luonne muistuttaakin alkoholinkäytön suhteen riehakkaita illojuhlia, joissa oluesta sai juopua ja humalaan tuleminen oli jopa suotavaa (Virtanen 1982, 17). Sauna ja alkoholi ”ihmissuhteiden voiteluaineena” luovatkiv yhdessä ilmeisen rennon ja myönteisen ilmapiirin joukkueen sisäisten henkilösuhteiden selvittämiseksi ja kehittämiseksi, minkä katsotaan osaltaan lisäävän joukkueen jäsenten yhteenkuuluvuutta.

Palloilujoukkueiden ottelumatkojen tiedetään sisältävän usein sosiaalisia riittejä, joissa myöskään, ainakaan kohtuullinen, alkoholinkäyttö ei ole harvinaista (Kannas & Vuolle 1987, 69). Niinpä ennen varsinaisen sarjakauden alkua tai sarjan loputtua käytävien, usein hieman kauemmaksi kotipaikkakunnalta — jopa ulkomaille — suuntautuvien, ”harjoitusottelujen” tarkoitus onkin, pelin lisäksi, sama kuin aiemmin mainituilla saunailloilla. Paluukuljetuksia kuvastaakin parhaiten vanha sanonta: ”Linja-autossa on tunnelmaa!” Toisaalta varsinaisen pelikauden aikana tehtävien ”reissuottelujen” alkoholinkäyttö on luonteeltaan rinnastettavissa aiemmin esitettyyn urheilusuorituksen jälkeen tapahtuvaan alkoholin nauttimiseen.

YHTENVETO

Tehtyjen tutkimusten mukaan huippu-urheilijoiden alkoholinkäyttö ei eroaisi kovin merkittävästi muiden samanikäisten ja samaa sukupuolta olevien alkoholinkäytöstä. Joukkuelajeja harrastavien urheilijoiden on kuitenkin todettu käyttävän alkoholia useammin kuin muiden urheilijoiden. Harrastajatasolla erottautuu lisäksi jalkapalloilijoiden runsaampi alkoholinkäyttö.

Haastattelemamme miesjalkapalloilijat edustivat harrastelijatason urheilijoita, joiden liikuntaharrastuksen motiivina oli enemmänkin kunnon ylläpito ja kavereiden tapaaminen kuin huippusuoritus. Koska aineisto kerät-

tiin vapaamuotoisin haastatteluin ja otos on suppea, ei tarkkojen lukujen esittäminen ole perusteltua.

Näyttäisi kuitenkin siltä, että tässä ryhmässä alkoholin käyttö ei eroaisi merkittävästi huippu-urheilijoiden alkoholinkäytöstä. Pelaajien käyttämä alkoholi oli yleensä IV-olut, jonka on aiemminkin todettu olevan jalkapalloilijoiden pääasiallisesti käyttämä alkoholi-juoma.

Tyypilliset joukkueovereiden yhteiset alkoholinkäyttötilanteet osoittaisivat, että jalkapalloilijoille (joukkueurheilijoille?) on luonteenomaista riitinomaisten alkoholin (oluen) nauttimistilanteiden kytketyminen kiinteästi urheiluharrastukseen liittyviin sosiaalisiin tilanteisiin ja tilaisuuksiin. Saunaillat ja kilpailuohjelmien ulkopuoliset "reissuottelut" ovat joukkueen yhteishengen ja itsetunnon kohentamistilaisuuksia, joihin yleensä osallistuu koko joukkue. Juuri näissä tilaisuuksissa myös alkoholilla tuntuisi olevan merkittävä rooli tunnelman luojana.

Toinen jalkapalloilijoille melko tyypillinen urheiluun liittyvä alkoholinkäyttötilanne on parin "huurteisen" kumoaminen harjoitusten tai ottelun jälkeen. Näissä välittömästi urheilusuoritusta seuraavissa tilanteissa ei kuitenkaan ole kuin muutama "janoisin" pelaaja mukana — joukkueen vakio-ohjelmaan "jälkipelit" eivät kuulu.

Vaikka useimmat haastattelemamme pelaajat nauttivat alkoholia (ainakin joissakin) harrastukseen liittyvissä tilaisuuksissa, oli joukossa myös jalkapalloilijoita, jotka ovat valmiita allekirjoittamaan akateemikko A. N. Bakulevin sanat (Pieni annos . . . 1984): "Fyysinen kulttuuri — se on ihmisen elämäntapa. Se ei koostu pelkästään fyysisistä suorituksista. Jos esim. jokin joukkue valmentautuu saavuttaakseen voiton, ja sitten 'juhlii' voittoaan ryyppämällä, niin mitä fyysistä kulttuuria se on?"

KIRJALLISUUS

Ahlström, Salme & Telama, Risto & Laakso, Lauri: Suomalaisen nuorison liikunta ja alkoholinkäyttö. Liikunta ja tiede 1987: 2, 63

Alkoholinkäyttö ja urheiluharrastukset. Tutkittua. Liikunta ja tiede 1987: 2, 96

Harju, Esko & Kari-Koskinen, Onni & Forsström, Toivo: Erään suomalaisen jalkapallojoukkueen ruoan ja alkoholin nauttiminen sekä ravintoaineiden saanti. Liikunta ja tiede 1981: 3, 98—101

Juppi, Joel: Liikunta ja alkoholi. Liikunta ja tiede 1987: 2, 49

Kannas, Lasse & Vuolle, Pauli: Huippu-urheilijoiden alkoholinkäyttö — myytti vai todellisuutta. Liikunta ja tiede 1987: 2, 64—70

Parturoitu ruoho kuin biljardipöytä. Urheilu-Suomi. Uusi Suomi 1. 6. 1986

Pieni annos — suuri vahinko. Juoksija 14 (1984): 10, 65

Virtanen, Matti: Änkyrä, tuiske, huppeli. Muuttuva suomalainen humala. Juva: WSOY, 1982

Vuolle, Pauli & Telama, Risto & Laakso, Lauri: Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 1986.

Kari Haavisto — Bengt Jansson

Huumeet, alkoholi ja poliisi

Alkoholipolitiikka-lehti n:o 2/1987 oli poliisin kannalta varsin mielenkiintoinen ja erittäin ristiriitainen. Pääkirjoituksivulla Jorma Hentilä mielti huumeongelman mittoja. Seuraavilla sivuilla Pekka Sulkunen ja Keijo Rahkonen arvioivat juopuneiden säilöönottokäytäntöä Suomessa ja lopuksi samassa lehdessä Osmo Kontula selvitteli Suomen huumeilannetta ja huumekontrollia 1960-luvulta 1980-luvulle. Karkeana yhteenvetona näistä kirjoituksista voidaan todeta, että huumeasioista kirjoittaneet totesivat poliisin suorittaman huumekontrollin liialliseksi Suomen huumeilanteen vähäisyyteen nähden. Tiukka kontrolli heidän mielestään estää näkemästä todellista ongelmaa. Varsinainen ongelma kuitenkin on Suomen vaikea alkoholiongelma, ja huumeongelmaan panostaminen ja sen esillä pitäminen hämärtää todellisen sairauden syyn. Pekka Sulkunen ja Keijo Rahkonen taas juopuneiden säilöönottokäytäntöä selvittäessään olivat sitä mieltä, että juopuneiden säilöönotto on Suomessa mennyt liiallisuusiin, säilöönotto on heidän mielestään vapaudenriistoa ja rangaistus. Poliisi sen sijaan katsoo, että säilöönotto on turvaamistoimenpide, joka kohdistuu juopuneeseen itseensä ja hänen ympäristöönsä.

Esitetyistä mielipiteistä poliisi saattaisi olla jopa ylpeä, kun se kirjoittajien mielestä pystyy liialliseen tehokkuuteen sekä huume- että alkoholisektorilla. Tällaiseen tulokseen voidaan kuitenkin päästä vain tutkijankammiassa tai kirjoituspyödyän takana. Kansalaiset sen sijaan vaativat poliisilta yhä tehokkaampaa toimintaa kummallakin sektorilla. Poliisin puhelimet soivat ja poliisia vaaditaan korjaamaan se juopunut sieltä ja tämä täältä. Huume- ja alkoholisektorilla. Poliisi ei voi lakata antamasta järjestys- ja turvallisuuspalveluja, jos niitä poliisilta pyydetään ja vaaditaan.

Osmo Kontula aivan oikein toteaa, että Helsingin huume- ja alkoholisektorin vahvuus on noin 40 henkeä. Jos lasketaan, että puolet järjestyspoliisin vahvuudesta osallistuu juopuneiden keräilyyn, vastaa se noin 600:aa henkeä. Huume- tai alkoholiongelmaan sitoutuneen henkilöstön suhde on siis 40:600. Lieneekö suhde oikea, on vaikea arvioida, mutta 40 henkilön työpanos huumeongelmaan ei ole ainakaan liiallinen verrattiinpa panosta mihin pää- tai suurkaupunkiin tahansa. Panostus alkoholiongelmaan on kuitenkin moninkertainen, mutta lieneekö sekään riittävä.

Osmo Kontula toteaa myös, että "kontrolliviranomaiset (siis poliisi) ja järjestöt ovat aktiivisuudellaan muovanneet julkista huume kuvaa omien intressiensä suuntaan. Niiden kannalta on ollut ilmeisen tarkoituksenmukaista esittää Suomen huumeilanne todellista synkempänä, sillä tätä on voitu käyttää joko aikaisempien resurssien säilyttämisen tai lisäresurssien saamisen perusteena". Helsingin poliisi kuitenkin pesee kätensä tällai-